
Summaries / resumé / konkluzje

Zdeněk Beneš: History Education and October 1918: did pre-1918 textbooks contribute to the establishment of Czechoslovakia?

The establishment of the Czechoslovak national movement in the 2nd half of the 19th century was supported and legitimized by references to national history, i.e. historical arguments, which served the nation's contemporary needs and made history a political tool. Two basic concepts of historical legitimacy existed in the Czech environment – the Slavic and the Austrian. The oscillation between them created political and historical tensions, which, besides politics, were reflected also in the historical consciousness of the Czech society, institutionalized by school historical education, in literature, fine arts, theatre or journalism. In the Czech school system, formed in the second half of the 19th century, these two basic tendencies of Czech self-identification were intertwined, with the Austrian promoted by the authorities as official. Central educational efforts strived to delimit the position of Czech history within the Austrian. The answers, provided mainly by textbooks, laid the theoretical and conceptual foundations of history education; all influential history textbooks adopted the method of synchronous interpretation, which presented Czech history as a distinct component of the Austrian. The method was later applied to interpret the history of the new state and the new Central Europe.

Józef Brynkus: The 1918 Restoration of Polish Independence in Polish History Textbooks - providing context for interpretation

The paper outlines the historical context that influenced the formation of views on the events associated with the restoration of Polish independence and the way these events were presented in school history classes during the period of the Second Polish Republic (1918–1939), during the war, and at the time of the Polish People's Republic (1944–1989). The greatest dilemma concerns the National Independence Day, a state holiday celebrated on 11 November; the Nazi occupiers took their stand on Polish independence with the first mass execution in Auschwitz on 11 November 1941, the Communists rejected the holiday completely – there was no room for the celebration of free Poland in their program. The author concludes that today's history education provides official and factual information about how the restoration of independence took place in 1918; on the other hand, its importance in shaping attitudes towards this event declines. This is despite the fact that the thematic canon and interpretive direction of contemporary historical education is supported by documents determining school practice: curricula, programs and textbooks, as well as auxiliary materials.

Blažena Gracová: The Role of History Classes in Shaping the Youth's National Identity after the Establishment of Czechoslovakia

Analysing curricular documents and history textbooks of the interwar period, the study outlines the ways young generation's national identity was shaped after 1918. First, the curriculum placed great emphasis on the need for the establishment of an independent state in the light of Czech people's "hardship" experienced in the Habsburg Monarchy. Textbooks often provided negative images of the rulers and stereotypical views of Germans and Hungarians, stressing the need to shed their dominance. This was contrasted with positive presentation of the Entente personalities who contributed to the establishment of the independent state; the analysed materials made references to the continuity of the Czech medieval state and highlighted the historical figures whose actions were conducive to the importance of the Czech lands. Considerable space was then devoted to the activities of foreign resistance representatives and detailed description of Czechoslovak legions' participation in the war on the side of the Allies. The role of domestic politicians in the establishment of the state was not omitted either. The study makes use of working with iconographic sources and accentuates local topics which strengthened the national identity of the newly formed state's young generation. It will thus be particularly appealing to Czech readers.

Danuta Konieczka-Śliwińska: History Textbook as a Means of Forming National Identity at Polish Schools

The study presents a synthetic overview of educational concepts applied in the Polish education system in the years 1918–2018 and their direct impact on content selection and organization in history textbooks. It is pointed out that history textbook is considered a research object on three different levels: as a teaching tool used in the context of historical education, as a message communicated by the author and received by the reader, and as a specific kind of historical narrative. It is emphasised that none of the authors of history textbooks published in the last hundred years has denied Józef Piłsudski's role in the restoration of Polish independence. Differences were found among the reasons, circumstances, and the roles of Polish people in the success. During the period of socialism, education and upbringing consisted in the preparation of obedient and easily manipulated citizens, therefore the curriculum was intentionally distorted. History textbooks emphasized the role and importance of the first government, jointly formed by the socialist parties, in the re-birth of the Polish state. The focus on leading students towards a patriotic attitude in the interwar period was the same as in the post-socialist era. However, the last decade has been characterized by a more critical approach to interpreting the past. The overall assessment of 1918 events has changed; more emphasis is placed on the context of their occurrence, and thus also on the complexity of the formation of the Second Republic.

Maria Stinia: Towards a Unified Education System in Independent Poland (1917-1922) - related problems

Three different education systems existed in the pre-1918 Polish territory, which was divided and governed by three different powers – Russia, Prussia, and the Austro-Hungarian Empire. It was thus necessary to reorganize the structure of education in the newly-formed state, including school authorities, the teacher education system, and the network of primary schools. The paper describes the problems faced by the authorities during this process, such as the lack of pedagogical staff, high illiteracy, the poor school network in the formerly Russian part of the country, or the changes in the secondary school ownership structure. Poland being a primarily agricultural country, the authorities focused on the establishment and legislation of agricultural secondary schools first. Next, the newly-founded *Ministry of Religious Affairs and Public Education* extended the school network so that each town with 40 school-aged children or above had their own school. In 1924, the Lex Grabski act tackled the issue of minority education, concerning mainly the most numerous Ukrainian, Belarusian and Lithuanian ethnic groups. Other important milestones included the establishment of universities in Warsaw, Poznań, Vilnius and Lublin, and the rapid and successful unification of higher education. The education system created in the first years of independence then survived until the early 1930s.

Martin Tomášek: Our Statehood in Textbooks and Readers: 100 years of changing the degree of awareness

The study follows the changing view on the establishment of Czechoslovakia in selected literature textbooks and readers. Although it is not possible to find out how individual teachers worked with state-approved information and illustrative texts, due to their widespread distribution and long-term presence in Czech curricula, the textbooks may have played a significant role in shaping the idea of Czechoslovak statehood. The study is divided into three parts, each following a selected period in the Czech history: the First Republic, the Communist Era, and the Post-November Perspective. The first part offers an eyewitness account of the events connected with the establishment of the Republic; period textbooks shed light on the reasons for declaring independence, recall the restrictive conditions in the Habsburg Monarchy, and work with symbols such as the Declaration, Masaryk, the legion, the Writers' Manifesto of 1917, later also Beneš. A radically different view of the First Republic was held by the Communists, who either concealed its establishment or interpreted it as a result of the October Revolution, and claimed that the country never obtained the desired socialist character since the bourgeoisie retained its dominant position in the society. The First Republic symbols disappeared until 1989, when the primary effort addressed the fulfilment of factual gaps concerning the given historical period, which was now depicted with both its positives and negatives. The time lag and the onset of activating forms of teaching gradually led towards a reduction in ideologically motivated factography.

Michaela Zormanová: Through the Eyes of the Neighbour: 1918 in Czech and Polish Literature Textbooks

The paper studies the presentation of 1918 events in Czech and Polish literature textbooks and how the two countries report on each other's history. Outlining the current state of knowledge of the issue and relevant curricular documents, the study introduces the approach adopted in the analysis of 9 selected textbooks – 7 Polish and 2 Czech – and their formal features. The results are summarised in tables and compare: a) the concepts present in connection with 1918 events and the ensuing period, including the images used; b) the overall space devoted to the topic and a list of relevant titles; c) the qualitative aspects of presenting the country; d) an inventory of thematic adjectives. The tables serve as the starting point for the detection of common as well as different aspects of the two textbook sets. Both describe the desire for a modern way of life, which is, however, more frequently depicted in the Polish textbooks in connection with technical and economic progress. The Czech textbooks often mention emancipation, human rights and democratization. As for the portrayal of 1918 and the following period, the amount of text is nowhere near that dedicated to both the wars and totalitarianism.

Beata Gromadzka: Raising National Consciousness in Polish Textbooks after the Educational Reform of 2017 with Regard to the Didactic Tradition of the Interwar Period

The paper confronts the model of national consciousness formation in Poland following the 1932 and the 2017 school reforms, as both were accompanied by innovations in programs and textbooks, and their authors placed great emphasis on national and state education. The study draws attention to patriotism-promoting tendencies proclaimed by contemporary political authorities, which have been clearly visible in the public space, political discourse, culture and media, but also in the current curricular reform of the Polish language. The analysis focuses on two different Polish language textbook series aimed at the second stage of primary schools and published in 2017 and 2018. It is concluded that the textbooks show different approaches to the return to the 19th century patriotic model and the formation of national identity by instilling the notion of Poland's uniqueness. It is hoped that teachers will choose textbooks that make it possible to shape national identity in line with current challenges. With one exception, the theme of the restoration of Poland's independence in 1918 is absent from the textbooks. In 1932, emphasis was placed on promoting national consciousness, a sense of solidarity and national unity. This was justified by the specific position of the country, which had only recently gained its independence. The teaching of Polish was meant to promote patriotism and strengthen the Polish state.

Slavoj Tomeček: An Interdisciplinary Outlook on the Establishment of the Czechoslovak Republic: History and Social Sciences

The paper outlines the topics relevant to the establishment of the Czechoslovak Republic in the area of civic and social sciences education. These include the democratic values and traditions which served as the foundations of the new state, the fulfilment of a small nation's desire for a national identity, the issue

of national minorities, which was one of the most pressing problems of the new state from the beginning and ultimately led to its end, and the related problem of providing external security. A key goal of the given educational area is to search for parallels between past and present events. Analysing a number of civic education and social sciences textbooks, the study documents the topic of the First Republic in its various uses, demonstrating the potential for interdisciplinary cooperation between the two educational fields.

Małgorzata Machałek: Polish Schools and the Civic Education Problem in the Second Republic Period

The paper follows the interwar discussion between the supporters of national versus state educational policies about the form and content of Polish education. The National Democracy (endecy) viewed nation as a community, so they referred to the idea of common blood and origin. The Piłsudskiites (piłsudczycy), however, stressed the importance of an organized state where differences and political-ideological disputes are eliminated. The implementation of specific educational concepts as well as their goals was thus dependent on the changes on the political scene, but both the aforementioned policies valued ideology over formal education. The study aims to characterize the new school subject “Study of Contemporary Poland” and related textbooks published in 1923–1931, namely the title “Implementation of Civic Education at Schools” authored by Jerzy Ostrowski. Most researchers agree that the Second Republic wanted to raise its people as good citizens, employees and soldiers in the service of their homeland – these were the key attributes of the Polish in the difficult time of WWII.

Barbara Baarová: The Image of the First Czechoslovak Republic in Geography Textbooks between 1922 and 1957

The beginning of the 20th century and the time of the First Republic viewed geography textbook authors as important members of the scientific and social life and accomplished professionals, whose experience as teachers at different kinds of schools was reflected in the quality of their teaching texts. These were useful and up-to-date educative tools, which contained a lot of interesting iconographic material. The present paper studies geography textbooks published in 1922–1957 and their authors with the aim to document changes in the content and narrative about the events leading to the establishment of the independent state. In the interwar period, these events are described with a high degree of emotionality and patriotism, with the first president portrayed as a hero. Protectorate textbooks did not mention the Czech lands at all, many teachers thus had to show a great deal of courage and digress from the imposed curriculum. The authors of the first post-war textbook devoted a single sentence to the creation of the independent state; Masaryk's name is not mentioned until the Velvet Revolution. When the origin of the Republic is discussed at all in the textbooks from the 1950s, it is the October Revolution that is given the merit. The communist textbooks then either distorted the image of the First Republic or concealed essential information.

Roman Matykowski: The Image of the Second Republic in Geography Textbooks between 1892 and 1944

The paper studies the content of Polish geography textbooks from 1892–1944 and focuses on the information about the country at the time of occupation, the depiction of the 1918–1920 events connected with the restoration of Polish independence, and the Czech-Polish relations in the interwar period. Following a brief introduction of the late-19th-century events and the education system in the individual occupied territories, it discusses the vision of Poland's future outlined in geography textbooks published before 1922. The concepts of the size and shape of the renewed state's territory were based on the historical point of view, the ethnic principle, and they also reflected the natural landscape. They are subsequently contrasted with the image of the country presented in textbooks published after this year. It is concluded that Second Republic geography textbooks reflected the Polish-Czech conflict over Cieszyn Silesia in 1918–1920, including the division of the territory and the allocation of the entire Košice-Bohumín Railway to Czechoslovakia, which was unfavourable for Poland. However, the information was marginal and presented without further details.

Agnieszka Chłosta-Sikorska: Educational Projects Related to the Restoration of Polish Independence

Following a brief description of the events and persons who contributed to the re-establishment of independent Poland in 1918, the study focuses on the celebrations of its centenary, which commenced in 2018 upon the government's decision to mark it the Jubilee Year as an expression of patriotism, tradition, and collective memory. The study lists the main events planned for the period of 2017–2021 as part of the "Academy of Independence" national educational program under the patronage of the Institute of National Remembrance. The program was launched at a local school in *Stróże*, when President Andrzej Duda unveiled a memorial plaque commemorating soldiers who fought for Polish independence. The individual events are divided into projects (national, regional and foreign), competitions (musical, artistic, literary and knowledge), charitable events, exhibitions, and performances. The Ministry of National Education provided material and financial assistance to schools under the multi-annual "Niepodległa" [Independent] program, which aims to support the formation of modern patriotism, viewing state as a collective value.

Pavel Martinovský: Annual Commemorative Events Held at Primary and Secondary Schools

The paper offers a rich overview of school events commemorating the rise of the Czechoslovak Republic. It is noted that most of the events were organized by the schools themselves, often as part of various projects, including those focused on research and connecting several subjects. Some of the schools hosted guest performances or visited external events, others prepared their own performances, exhibitions or competitions. The joint character of the anniversary promoted cooperation between Czech and Slovak schools and inspired them to penetrate the public space (e.g. planting the Trees of Liberty).

československých a polských učebnicích

Zdeněk Beneš: **Historickou edukací k 28. říjnu 1918? Aneb obsahují dějepisné učebnice před rokem 1918 předpoklady pro vznik Československa?**

Autor ve své studii uvádí, že pro vznikající národní hnutí 2. poloviny 19. století byly jednou z podstatných opor odkazy k vlastní národní historii, která je legitimizovala. Historické argumenty sloužily aktuálním národním požadavkům, a historie se stávala politickým nástrojem. Pro české prostředí byly využívány dva základní koncepty historické legitimizace, slovanská a rakouská. Oscilace mezi nimi vytvářela politická i historická napětí, která nacházela svou odezvu nejen v politice, ale i v historickém vědomí české společnosti, institucionalizovaně utvářeném školní historickou edukací, v krásné literatuře, výtvarném umění, divadle či žurnalistice. V národnostně českém školském systému, utvářejícím se ve 2. polovině 19. století, se obě tyto základní tendence sebeidentifikace Čechů prolínavě střetávaly, přičemž rakouská byla jako státní orientace oficiálně prosazována. Centrální edukační pozornost se zaměřovala na otázku „co jsou české dějiny, co rakouské a jaký je mezi nimi poměr“, v odpovědi předkládané zejména dějepisnými učebnicemi lze identifikovat teoretické a konceptuální založení historické edukace. Ve všech vlivných dějepisných učebnicích se výchozím konceptem české historické edukace stala metoda synchronního výkladu, která z českých dějin vytvářela rovnocennou složku dějin rakouských. Svě uplatnění metoda našla nejen při výkladu dějin nového státu, ale i celé nové střední Evropy.

Józef Brynkus: **Znovuzískání nezávislosti v roce 1918 v polských učebnicích dějepisu - klíčové obsahové a interpretační podmínky**

Stať pojednává o historických souvislostech, které měly vliv na formování názorů na události spojené se znovuzískáním nezávislosti Polska. Autor charakterizuje způsob výuky o zmíněných událostech v období druhé Polské republiky (1918–1939), v době války, ale i v období Lidového Polska (1944–1989). Největším dilematem byl 11. listopad, který byl ve dvacátých letech 20. století svátkem. Nacističtí okupanti prokázali svůj postoj k polské nezávislosti první hromadnou popravou v Osvětimi uskutečněnou právě 11. listopadu 1941. Komunisté svátek zcela popřeli, v jejich politickém programu nebylo místo pro oslavování svobodného Polska, ale pro bolševickou a v budoucnu možná i sovětskou republiku. Podle autora je postavení dnešní školní dějepisné edukace takové, že na jedné straně poskytuje oficiální a faktické informace o tom, jak znovuzískání nezávislosti v roce 1918 proběhlo, ale na druhé straně klesá její význam při formování postojů k tomuto historickému aktu. A to přesto, že tematický kánon a interpretační směr současného historického vzdělávání je dán dokumenty určujícími školní praxi: základními učebními osnovami, programy a učebnicemi, jakož i pomocnými materiály.

Blažena Gracová: Školní výuka dějepisu jako prostředek formování národní identity mládeže po vzniku Československa

Studie na základě analýzy kurikulárních dokumentů a dějepisných učebnic meziválečného období naznačuje způsoby formování národní identity mládeže po roce 1918. Jako cíl školní historické edukace osnova stanovily akcentování nezbytnosti vzniku samostatného státu zdůrazněním „utrpení“ Čechů v habsburské monarchii. Autoři tento záměr mnohdy naplňovali negativními obrazy habsburských panovníků, stereotypními pohledy na Němce a Maďary pak dokazovali nutnost zbavit se jejich dominance. Na druhé straně zaznamenáváme pozitivní představení osobností Dohody, které přispěly ke vzniku státu. Formování národní identity mládeže mělo podpořit zdůraznění kontinuity s českým středověkým státem a vyzvednutí těch historických postav, jejichž zásluhou sehrály české země významnou roli. Značný prostor pak byl vyhrazen aktivitám reprezentantů zahraničního odboje, podrobnému popisu účasti československých legií ve válce na straně Dohody. Opomenuta nezůstala ani role domácích politiků při vzniku státu. Autorka zohlednila způsob využití ikonografických pramenů k naplnění zmíněného záměru. Akcentovaná témata posilující národní identitu mladé generace nově vzniklého státu jsou převážně česká, a mohla tak zapůsobit především na české čtenáře.

Danuta Konieczka-Śliwińska: Učebnice dějepisu jako forma utváření národní identity na polských školách

Studie představuje syntetický přehled vzdělávacích konceptů platných v polském vzdělávacím systému v letech 1918–2018 a jejich přímý dopad na výběr a uspořádání obsahu a zpracování učebnic dějepisu. Autorka podotýká, že učebnice dějepisu jsou považovány za výzkumný objekt ve třech různých rovinách: jako výukový prostředek používaný v kontextu historického vzdělávání, jako jazykové sdělení vytvořené odesílatelem-autorem a přijaté příjemcem-čtenářem, a jako zvláštní druh historické narace. Zdůrazňuje, že žádný z autorů dějepisných učebnic za posledních sto let nepopíral roli Józefa Piłsudského při získání polské nezávislosti. Rozdíly se projevily především v odpovědi na otázku o důvodech a okolnostech tohoto úspěchu, a také o úloze Poláků v něm. V období socialismu spočívaly výchova a vzdělávání v přípravě poslušných a stranickým aparátem snadno manipulovatelných občanů, učivo proto bylo záměrně zkreslováno. V dějepisných učebnicích byla zdůrazňována role a význam první vlády v znovuzrozeném polském státě, kterou společně vytvořily socialistické strany. Zaměření na vedení studentů k vlasteneckým postojům bylo v meziválečném období stejné jako v postsocialistickém. Pro poslední desetiletí je však příznačný kritičtější přístup k interpretaci minulosti. Změnilo se celkové hodnocení událostí roku 1918 v Polsku, více se klade důraz na množství souvislostí, a tím i na složitost procesu obnovy druhé republiky.

Příspěvek popisuje tři naprosto odlišné vzdělávací systémy platné pro polskou společnost před rokem 1918 v rámci záborů tří mocností, Ruska, Pruska a Rakousko-Uherska. Po získání nezávislosti bylo proto nutné v mladém Polsku přeorganizovat strukturu školství, školské úřady, systém vzdělávání učitelů, rozšířit síť obecných škol. Autorka popisuje problémy, kterým čelily úřady, jako byl nedostatek pedagogických pracovníků, vysoký analfabetismus a nedostatečná síť škol v ruském záboru, změny ve vlastnické struktuře středních škol. Jelikož Polsko bylo především zemědělskou zemí, úřady se zaměřily na legislativu a zřízení středních zemědělských škol, teprve pak ostatních. Autorka dále popisuje úspěchy, kdy se nově zřízené Ministerstvo pro náboženské záležitosti a veřejnou osvětu snažilo rozšířit síť škol tak, aby každá obec, ve které bylo 40 dětí ve školním věku, měla povinnost zřídit školu. V roce 1924 měla být speciálním zákonem (lex Grabski) vyřešena otázka vzdělávání národnostních menšin, a to zejména ukrajinské, běloruské a litevské, které žily bezmála na polovině rozlohy Polska. Na prahu nezávislosti bylo důležitým milníkem zřizování univerzit, ze tří v roce 1918 bylo ve Varšavě o tři roky později již sedm, nové univerzity vznikly v Poznani, Vilniusu a Lublině (celkově 16). Sjednocení v oblasti vysokoškolského vzdělávání postupovalo rychle a bylo úspěšné. Vzdělávací systém vytvořený v prvních letech nezávislosti přežil až do začátku třicátých let.

Martin Tomášek: Sto let posilování a oslabování vědomí naší státnosti ve světle dobových učebnic a čítanek

Studie zachycuje proměnu obrazu vzniku ČSR ve vybraných literárních učebnicích a čítankách. Přestože nelze zjistit, jak se státem schválenými informacemi a ilustrativními texty pracovali konkrétní učitelé, vzhledem k plošnému rozšíření i dlouhodobému působení učebnic se nejspíše významně podílely na formování představy o novodobé československé státnosti. Studii tvoří tři části: První republika, Komunistická éra a Z polistopadové perspektivy. První část nabízí pohled lidí, kteří byli svědky vzniku ČSR a prožívali její přítomnost. Dobové učebnice osvětlují důvody vyhlášení samostatnosti, připomínají omezující podmínky v habsburské monarchii, pracují s ikonami státu, jako byly deklarace, Masaryk, legie, manifest spisovatelů 1917, později Beneš. Radikálně jiný pohled na první republiku zastávali komunisté, kteří vznik státu buď zamlčovali, nebo jej interpretovali jako výsledek VŘSR. Kýženeho socialistického charakteru republiky podle nich dosaženo nebylo, neboť si v něm dominantní postavení udržela buržoazie. Prvorepublikové ikony zmizely, aby se znovu objevily po roce 1989. Tehdy bylo nejprve ambicí faktograficky zaplnit dlouho ignorovanou část historie, při hodnocení ČSR se však vedle pozitivů uváděla i její negativa. Časový odstup a nástup aktivizačních forem výuky postupně vedou k redukci faktografie, která není ideologicky motivována.

Michaela Zormanová: Rok 1918 „očíma souseďa“ v českých a polských učebnicích literatury

Studie přibližuje pohled na vznik ČSR a obnovení svobodného Polska, jak je podávají učebnice literatury „toho druhého“. Nejprve nás seznamuje se stavem odborného poznání problematiky a kurikulárními dokumenty, které poznání historie sousedního státu vytyčují, následně přistupuje k pojetí a formální charakteristice devíti vybraných učebnic, sedmi polských a dvou českých. Výsledkem analýzy jsou tabulky, které srovnávají: 1. pojmy spjaté s rokem 1918 a následujícím obdobím včetně užitých obrazů; 2. prostor věnovaný tématu a výčet děl, která jej zpracovávají; 3. kvalitu zobrazování sousední země; 4. inventář příznakových přídavných jmen. Tabulky jsou autorce hlavní oporou pro stanovení společných i odlišných aspektů, dokládá jimi například, že učebnice obou zemí popisují touhu po moderním způsobu života, který je však v polských učebnicích zobrazován častěji skrze technický a ekonomický pokrok a dohánění Evropy, zatímco v českých učebnicích se zmiňuje především emancipace, lidská práva a demokratizace. Co se týče literárního vyobrazení roku 1918 a navazujícího období, ukázalo se, že množství textů zdaleka nedosahuje stejného objemu, jako v případě těch zasvěcených oběma válkám a následným totalitám.

Beata Gromadzka: Formování národního povědomí v učebnicích polského jazyka po reformě školství v roce 2017 ve srovnání s didaktickou tradicí meziválečného období

V příspěvku autorka konfrontuje model utváření národního vědomí v Polsku v obdobích dvou školských reforem z let 1932 a 2017, jelikož obě byly doprovázeny inovací programů a učebnic a jejich autoři kladli velký důraz na národní a státní vzdělávání. Upozorňuje na tendence k posílení polského patriotismu, kterou proklamují současné politické autority a která byla a je zřetelně viditelná ve veřejném prostoru, v politickém diskurzu, médiích a kultuře, ale rovněž v současné kurikulární reformě polského jazyka. Analýze podrobuje dvě odlišné série učebnic polského jazyka pro druhý stupeň základních škol vydaných v letech 2017 a 2018. Dochází k závěru, že v učebnicích je patrný rozdílný přístup k návratu k modelu vlastenectví 19. století a utváření národní identity na základě vštěpování přesvědčení o jedinečnosti Polska. Doufá, že učitelé budou vybírat takové učebnice, které umožňují formovat národní identitu odpovídající současným výzvám. Až na jednu výjimku postrádá v analyzovaných učebnicích téma znovuoobnovení nezávislosti Polska v roce 1918. V roce 1932 byl kladen důraz na vytváření národního cítění, smyslu pro solidaritu a národní jednotu. Tato potřeba byla tehdejšími reformátory zdůvodněna specifickou situací země, která teprve nedávno získala nezávislost, a proto měla výuka polštiny přispívat k formování vlastenectví a posilování polského státu.

Slavoj Tomeček: Vznik ČSR v mezipředmětové reflexi dějepisu a společenských věd

Autor ve svém příspěvku vyjmenovává témata, která se v občanském a společenskovědním vzdělávání nabízejí při prezentaci vzniku a ustavování ČSR. Jde o téma demokratických hodnot a tradic, na nichž byla první republika budována, téma konečného naplnění touhy malého národa po dosažení národní svébytnosti, problém národnostních menšin, který představoval pro nový stát od počátku jeden

z nejpalčivějších problémů a vedl až k jeho zániku, a s tím související problém zajištění vnější bezpečnosti. Hledání paralel mezi minulým a současným děním autor zdůrazňuje jako jeden z klíčových cílů vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Analýzou několika učebnic občanské výchovy a společenských věd dokládá, k čemu jejich tvůrci využívají téma vzniku první republiky, na vybraných příkladech demonstruje jejich potenciál pro realizaci mezioborové a mezipředmětové kooperace dvou vzdělávacích oborů zmíněné vzdělávací oblasti.

Małgorzata Machałek: Problém občanské výchovy v polské škole v období Polské republiky

Osu tohoto příspěvku tvoří meziválečná diskuse o formě a obsahu edukace polské mladé generace mezi příznivci národního a státního vzdělávání. V prostředí národních demokratů (endecy) komunita znamenala národ, proto se odvolávali na myšlenku společné krve a původu, avšak pro příznivce sanace (piłsudzcycy) byla důležitá společnost organizovaná do státu, který potíral rozdíly a politicko-ideové spory. Realizace konkrétních vzdělávacích konceptů, a hlavně jejich cíle, tedy závisely na dobovém rozvržení politické scény, u obou výše popsaných ideologií byla vždy upřednostňována výchova před vzděláním. Autorka se věnuje charakteristice nového školního předmětu „Věda o současném Polsku“, k němuž v letech 1923–1931 vyšlo několik učebnic. Blíže se zabývá knihou „Implementace občanské výchovy ve škole“, jejímž autorem byl novátorský Jerzy Ostrowski. Podle většiny výzkumníků byl dobovým ideálem Polák jako občan, zaměstnanec a bojovník ve službách své vlasti, ke kterému byla mládež v období druhé republiky vychovávána a který představoval stěžejní atribut Poláků v těžkých letech druhé světové války.

Barbara Baarová: Obraz první Československé republiky v dobových učebnicích geografie

Autoři zeměpisných učebnic z počátku dvacátého století a období první republiky patřili k významným osobnostem vědeckého i společenského života, byli to pedagogové s bohatou praxí na obecných, měšťanských nebo středních školách, což se projevilo v kvalitě jejich učebních textů. Ty obsahovaly zajímavý ikonografický materiál, byly aktuální a didakticky dobře zpracované. Analýzou učebnic vydaných mezi lety 1922–1957 a charakteristikou jejich autorů je dokumentována proměna narace a obsahu informací o událostech vedoucích ke vzniku samostatného státu. Popis těchto událostí se ve všech učebních textech z meziválečného období vyznačuje emocionalitou a patriotismem, první prezident je představován jako hrdina. Učebnice z období protektorátu se o českých zemích nezmiňují, reálná výuka proto odpovídala odvaze učitelů nerespektovat vnucené učební osnovy. Autoři první poválečné učebnice věnují vzniku státu jedinou větu, Masarykovo jméno se v zeměpisných učebnicích neobjevilo až do tzv. sametové revoluce. Pokud se v učebních textech z 50. let nějaká informace o vzniku ČSR vyskytuje, pak jsou zásluhy o samostatný stát přičítány vlivu VŘSR. Obraz první Československé republiky byl v učebnicích období komunismu buď zkršlován, nebo byly zásadní informace zamlčovány.

Studie charakterizuje obsah polských geografických učebnic, pracuje se zdroji z let 1892–1944, a to v kontextu informací o polských územích v době záborů, o událostech let 1918–1920 spojených s obnovením nezávislosti Polska, a také o česko-polských vztazích v meziválečném období. V úvodu autor stručně představuje historické události z konce devatenáctého století a stav školství v jednotlivých zábo-rech, poté rozebírá vizi budoucnosti Polska nastíněnou v učebnicích zeměpisu vydaných před rokem 1922. Koncepty velikosti a tvaru území znovuzrozeného státu vycházely a) z historického hlediska, b) z etnického principu a c) reflektovaly rovněž přírodní krajinu. Tyto vize autor konfrontuje s obra-zem druhé republiky prezentovaným v učebnicích vydaných po tomto roce. Konstatuje, že geografické příručky druhé republiky neignorovaly polsko-český konflikt o Těšínské Slezsko v letech 1918–1920, signalizovaly jeho rozdělení, stejně jako pro Polsko nepříznivé přidělení celé Košicko-bohumínské dráhy Československu. Tyto informace však byly okrajové a nebyly doprovázeny žádnými širšími nega-tivními komentáři.

Agnieszka Chłosta-Sikorska: *Vzdělávací projekty spojené se získáním nezávislosti Polska realizované školami*

V úvodu příspěvku jsou stručně popsány události vedoucí po 123 letech ke vzniku nezávislého Polska, a jejich hlavní aktéři. Oslavy 100 let nezávislosti jsou považovány za výraz patriotismu, tradice, historické paměti, a proto se v roce 2017 i vláda usnesla, že následující rok bude Jubilejním rokem stého výročí obnovení nezávislosti Polska. Autorka uvádí výčet hlavních akcí, naplánovaných na období 2017–2021, které byly inaugurovány prezidentem Andrzejem Dudou, který odhalil na škole ve Stróży pamětní desku připomínající vojáky bojující za nezávislost. Tímto aktem byl slavnostně zahájen celostátní vzdě-lávací program „Akademie nezávislosti“ pod záštitou Ústavu paměti národa. Jednotlivé popsané akce jsou rozděleny na projekty (celostátní, regionální a zahraniční), soutěže (hudební, výtvarné, literární a vědomostní), charitativní akce, výstavy a představení. Ministerstvo školství poskytlo školám věcnou i finanční pomoc v rámci víceletého programu „Niepodległa“, který má podporovat proces formování moderního vlastenectví orientovaného na stát jako společnou hodnotu.

Pavel Martinovský: *Výroční vzpomínkové akce na základních a středních školách*

Příspěvek podává pestrý přehled vzpomínkových akcí k stému výročí vzniku ČSR. Uvádí, že většina škol si je zajišťovala sama, často v rámci různých projektů, včetně těch badatelsky zaměřených a nezřídka propojujících několik předmětů. Některé školy u sebe přivítaly vystoupení jiných nebo navštívily externí výstavu či představení, další připravily vlastní vystoupení, výstavu nebo soutěž. Společné výročí umožnilo mj. spolupráci české a slovenské školy, soutěže napříč školami a inspirovalo k pronikání škol do veřejného prostoru, jako např. při výsadbě Stromů republiky.

Zdeněk Beneš: Poprzez edukację historyczną do 28 października 1918 roku, czyli czy podręczniki do historii przed 1918 rokiem zawierają przesłanki powstania Czechosłowacji?

Autor w swojej pracy stwierdza, że dla rodzącego się ruchu narodowego drugiej połowy XIX wieku jednym z podstawowych filarów były odniesienia do jego własnej historii narodowej, która je legitymizowała. Argumenty historyczne służyły aktualnym obecnym wymogom narodowym, a historia stała się narzędziem politycznym. Dla czeskiego środowiska wykorzystywane były dwie podstawowe koncepcje legitymizacji historycznej - słowiańska i austriacka. Oscylacja między nimi wywołała napięcia polityczne i historyczne, które znalazły swoje odzwierciedlenie nie tylko w polityce, ale także świadomości historycznej czeskiego społeczeństwa, w sposób zinstytucjonalizowany wytwarzany przez szkolną edukację historyczną, w literaturze pięknej, sztuce, teatrze albo dziennikarstwie. W narodowościowo czeskim systemie szkolnym, który powstawał w drugiej połowie XIX wieku, obydwie te podstawowe tendencje samoidentyfikacji Czechów przeplatały się, przy czym austriacka – jako orientacja państwa – była promowana w sposób oficjalny. Edukacja skoncentrowała się na kwestii „czym jest historia czeska, a czym austriacka i jaki jest stosunek między nimi?”. W odpowiedzi, przedstawianej przede wszystkim w podręcznikach do historii, identyfikować można teoretyczne i konstruktywne podstawy edukacji historycznej. We wszystkich wpływowych podręcznikach do nauki historii koncepcja wyjściowa czeskiej edukacji historycznej stała się metodą synchronicznej interpretacji, która z czeskiej historii stwarzała równoważny element w stosunku do historii Austrii. Metoda ta znalazła zastosowanie nie tylko w interpretacji historii nowego państwa, ale także całej nowej Europy Środkowej.

Józef Brynkus: Odzyskanie niepodległości w 1918 roku w polskich podręcznikach historii - kluczowe uwarunkowania merytoryczne i interpretacyjne

Artykuł dotyczy kontekstów historycznych, które miały wpływ na kształtowanie poglądów na temat wydarzeń związanych z odzyskaniem niepodległości Polski. Autor charakteryzuje sposób nauczania o przytoczonych wydarzeniach w okresie II Rzeczypospolitej (1918–1939), podczas wojny, ale także w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1944–1989). Największym dylematem był dzień 11 listopada, który w latach dwudziestych był świętem. Okupant nazistowski swoje stanowisko do niepodległości Polski demonstrował przeprowadzeniem pierwszej masowej egzekucji w Auschwitz, właśnie 11 listopada 1941 roku. Komuniści święto to całkowicie negowali; w ich programie politycznym nie było miejsca na celebrowanie wolnej Polski, lecz bolszewickiej, a w przyszłości być może nawet republiki radzieckiej. Według autora, pozycja dzisiejszej szkolnej edukacji historycznej jest taka, że z jednej strony dostarcza

oficjalnych i faktycznych informacji o tym, w jaki sposób przebiegało odzyskanie niepodległości w 1918 roku, z drugiej strony jednak upada jej znaczenie w procesie kształtowania postaw wobec tego aktu historycznego. Dzieje się tak pomimo tego, że kanon tematyczny i kierunek interpretacyjny współczesnej edukacji historycznej jest dany dokumentami, określającymi praktykę szkolną: podstawowymi programami nauczania, programami i podręcznikami, a także materiałami pomocniczymi.

Blažena Gracová: Nauczanie historii w szkole jako środek kształtowania tożsamości narodowej młodzieży po powstaniu Czechosłowacji

Praca, oparta na analizie dokumentów programowych i podręczników do nauki historii okresu międzywojennego, sugeruje sposoby kształtowania tożsamości narodowej młodzieży po 1918 roku. Jako cel szkolnej edukacji historycznej programy nauczania określały akcentowanie konieczności powstania samodzielnego państwa poprzez podkreślenie „cierpienia” Czechów w monarchii habsburskiej. Autorzy często intencje te spełniali przez prezentację negatywnych obrazów władców habsburskich, a następnie stereotypowymi poglądami na Niemców i Węgrów dowodzili konieczność pozbycia się ich dominacji. Z drugiej strony odnotowujemy pozytywną prezentację osobowości Porozumienia (Ententy), które przyczyniły się do powstania państwa. Kształtowanie tożsamości narodowej młodzieży miało wspierać nacisk na ciągłość z czeskim średniowiecznym państwem i eksponowanie postaci historycznych, dzięki którym ziemie czeskie odegrały istotną rolę. Znaczna przestrzeń została następnie zarezerwowana działaniom przedstawicieli ruchu oporu zagranicznego, szczegółowym opisom udziału legionów czechosłowackich w wojnie po stronie Porozumienia (Ententy). Nie została także pominięta rola polityków krajowych w procesie powstawania państwa. Autorka wzięła pod uwagę sposób wykorzystania źródeł ikonograficznych do realizacji wspomnianego zamiaru. Akcentowane tematy, pokrzepiające tożsamość narodową młodego pokolenia nowo powstałego państwa, są w przeważającej mierze czeskie – mogły w ten sposób przede wszystkim zadziałać na czytelników czeskich.

Danuta Konieczka-Śliwińska: Podręczniki historii jako forma kształcenia tożsamości narodowej w polskiej szkole

W pracy przedstawiono syntetyczny wykaz koncepcji edukacyjnych obowiązujących w polskim systemie edukacyjnym w latach 1918–2018, ich bezpośredni wpływ na wybór i układ treści oraz opracowanie podręczników do historii. Autorka stwierdza, że podręczniki do historii są uważane za obiekt badawczy na trzech różnych poziomach: jako narzędzie dydaktyczne używane w kontekście edukacji historycznej, przesłanie językowe stworzone przez nadawcę-autora i otrzymane przez odbiorcę-czytelnika oraz jako specyficzny rodzaj narracji historycznej. Podkreśla, że nikt z autorów podręczników do historii w ciągu ostatnich stu lat nie kwestionuje roli Józefa Piłsudskiego w odzyskaniu polskiej niepodległości. Różnice pojawiły się przede wszystkim w odpowiedzi na pytanie o przyczyny i okoliczności tego sukcesu, a także rolę Polaków w nim. W czasach socjalizmu wychowanie i edukacja polegały na przygotowaniu posłusznych i podatnych na manipulację obywateli przez aparat partyjny, dlatego programy nauczania były celowo zniekształcane. Podręczniki do nauki historii podkreślały rolę i znaczenie pierwszego rządu

w odrodzonym państwie polskim, który został wspólnie powołany przez partie socjalistyczne. Akcent na prowadzenie studentów do postaw patriotycznych w okresie międzywojennym był identyczny jak w okresie postsocjalistycznym. Jednak dla ostatniej dekady charakterystyczne jest bardziej krytyczne podejście do interpretowania przeszłości. Uległa zmianie ogólna ocena wydarzeń z 1918 roku w Polsce, większy nacisk kładzie się na liczbę powiazań, a tym samym złożoność procesu odnowy II Rzeczypospolitej.

Maria Stinia: Problemy unifikacji systemu oświatowego w okresie budowy państwa polskiego (1917-1922)

Przyczynek opisuje trzy zupełnie odmienne systemy edukacji obowiązujące w polskim społeczeństwie przed 1918 rokiem, w ramach zaborów trzech mocarstw: Rosji, Prus i Austro-Węgier. Po odzyskaniu niepodległości konieczne było w młodej Polsce przeorganizowanie struktury edukacji, władz szkolnych, systemu kształcenia nauczycieli i rozszerzenie sieci szkół podstawowych. Autorka opisuje problemy, przed którymi stały władze, jak np. brak kadry pedagogicznej, wysoki analfabetyzm i niewystarczająca sieć szkół w zaborze rosyjskim, zmiany w strukturze własności szkół średnich. Ponieważ Polska była przede wszystkim krajem rolniczym, władze skupiły się na ustawodawstwie i tworzeniu średnich szkół rolniczych, dopiero następnie pozostałych szkół. Maria Stinia opisuje także sukcesy, kiedy nowo utworzone Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) starało się rozszerzyć sieć szkół tak, aby każda gmina, w której było 40 dzieci w wieku szkolnym, była zobowiązana do założenia szkoły. W 1924 roku został przez specjalną ustawą (lex Grabski) rozwiązany problem edukacji mniejszości narodowościowych, przede wszystkim ukraińskiej, białoruskiej i litewskiej, które żyły prawie na połowie terytorium Polski. U progu niepodległości ważnym krokiem było zakładanie uniwersytetów; z trzech w 1918 roku trzy lata później było w Warszawie już siedem, powstały nowe uniwersytety w Poznaniu, Wilnie i Lublinie (ogółem 16). Zjednoczenie w dziedzinie szkolnictwa wyższego postępowało szybko i odnosiło sukcesy. System edukacji utworzony w pierwszych latach niepodległości przetrwał do wczesnych lat 30. XX wieku.

Martin Tomášek: Sto lat umacniania i osłabiania świadomości naszej państwowości w świetle ówczesnych podręczników i czytane

Praca ujmuje transformację wizerunku powstawania Republiki Czechosłowackiej w wybranych podręcznikach do literatury i czytane. Ponieważ nie można stwierdzić, w jaki sposób konkretni nauczyciele pracowali z zatwierdzonymi przez państwo informacjami oraz tekstami ilustracyjnymi, ze względu na rozpowszechnienie terytorialne i długotrwałe oddziaływanie podręczników, prawdopodobnie odgrywały znaczącą rolę w kształtowaniu wyobrażeń o nowoczesnej czechosłowackiej państwowości. Opracowanie składa się z trzech części: *Pierwsza Republika*, *Era Komunistyczna* i *Z perspektywy polistopadowej*. Pierwsza część przytacza poglądy ludzi, którzy byli świadkami powstania Republiki Czechosłowackiej i doświadczyli jej. Podręczniki z epoki przybliżają przyczyny ogłoszenia samodzielności, przypominają restrykcyjne warunki w monarchii habsburskiej, pracują z ikonami państwa, takimi jak deklaracje, Masaryk, legiony, Manifest Pisarzy z 1917 roku, a później Beneš. Zupełnie

odmienny pogląd na Pierwszą Republikę mieli komuniści, którzy powstanie państwa albo przemilczali, albo interpretowali go jako wynik oddziaływania WSRP. Według nich pożądanym socjalistycznym charakter republiki nie został osiągnięty, ponieważ burżuazja utrzymała w niej dominującą pozycję. Ikony Pierwszej Republiki zniknęły, aby ponownie pojawić się po 1989 roku. W tym czasie pierwszoplanową ambicją było faktograficzne zapełnienie długo ignorowanej części historii. Jednak podczas oceny Republiki Czechosłowackiej oprócz pozytywów wspomniane zostały także jej elementy negatywne. Odstęp czasowy oraz początek aktywujących form nauczania stopniowo prowadzą do zmniejszenia faktografii, która nie jest motywowana ideologicznie.

Michaela Zormanová: Rok 1918 „oczami sąsiadów” w czeskich i polskich podręcznikach do literatury

Opracowanie przybliży spojrzenie na powstanie Republiki Czechosłowackiej i odrodzenie wolnej Polski, jak prezentują je podręczniki do literatury „tego drugiego”. Najpierw zapoznaje nas ze stanem profesjonalnej wiedzy na ten temat oraz dokumentami programowymi, które przedstawiają wiedzę na temat państwa sąsiedniego, a następnie podchodzi do pojęcia i formalnej charakterystyki dziewięciu wybranych podręczników: siedmiu polskich i dwóch czeskich. Wynikiem analizy są tabelki, które porównują: 1. pojęcia związane z 1918 rokiem oraz następnym okresem, włącznie z wykorzystanymi obrazami; 2. przestrzeń poświęconą tematowi i wykaz dzieł, które go omawiają; 3. jakość przedstawiania kraju sąsiada; 4. Wykaz nacechowanych przymiotników. Tabelki są dla autorki głównym wsparciem, służącym do określenia wspólnych i odmiennych aspektów. Dokumentuje nimi na przykład, że podręczniki obu krajów opisują pragnienie nowoczesnego stylu życia, który jest jednak częściej przedstawiany w polskich podręcznikach poprzez techniczny i gospodarczy postęp oraz zmniejszanie dystansu do Europy, natomiast w czeskich – wspomniana jest przede wszystkim emancypacja, prawa człowieka oraz demokratyzacja. Jeżeli chodzi o literacki opis 1918 roku i po nim następującego okresu – okazało się, że liczba tekstów nie osiąga takiego samego poziomu, jak w przypadku tekstów poświęconych zarówno obydwoj wojnom oraz późniejszym czasom totalitarnym.

Beata Gromadzka: Kształtowanie świadomości narodowej w podręcznikach do języka polskiego po reformie edukacji w 2017 roku wobec tradycji dydaktycznej międzywojnia

W przyczynku autorka konfrontuje model kształtowania świadomości narodowej w Polsce w okresach dwóch reform szkolnych z 1932 i 2017 roku, którym towarzyszyły innowacje programów nauczania i podręczników, a ich autorzy kładli duży nacisk na edukację narodową i państwową. Zwraca uwagę na tendencje do pokrzepiania patriotyzmu polskiego, które proklamowane są przez współczesne władze polityczne i które były i są wyraźnie widoczne w przestrzeni publicznej, dyskursie politycznym, mediach i kulturze, ale także w aktualnej reformie programowej języka polskiego. Analizie poddaje dwie różnorodne serie polskich podręczników dla drugiego stopnia szkół podstawowych, wydanych w 2017 i 2018 roku. Stwierdza, że w podręcznikach jest widoczne odmienne podejście do powrotu do modelu dziewiętnastowiecznego patriotyzmu i kształtowania tożsamości narodowej przez zaszczepie-

nie przekonania o wyjątkowości Polski. Chce wierzyć, że nauczyciele będą wybierać takie podręczniki, które pozwolą kształtować tożsamość narodową zgodnie z aktualnymi wyzwaniem. Analizowane podręczniki, z jednym tylko wyjątkiem, nie zawierają tematu ponownego odzyskania niepodległości Polski w 1918 roku. W 1932 roku kładziono nacisk na wytwarzanie świadomości narodowej, poczucia solidarności oraz jedności narodowej. Potrzeba ta była przez ówczesnych reformatorów uzasadniana specyficzną sytuacją kraju, który dopiero niedawno odzyskał niepodległość, a zatem nauczanie języka polskiego miało przyczynić się do kształtowania patriotyzmu i umacniania państwa polskiego.

Slawoj Tomeček: Powstanie Republiki Czechosłowackiej w interdyscyplinarnej refleksji historii i nauk społecznych

Autor w swoim opracowaniu wymienia tematy, które nasuwają się w kontekście edukacji obywatelskiej i nauk społecznych, podczas prezentacji powstania i formowania Republiki Czechosłowackiej. Chodzi o zagadnienie wartości demokratycznych i tradycji, na których była budowana Pierwsza Republika, temat ostatecznego spełnienia marzenia małego narodu po osiągnięciu tożsamości narodowej, kwestię mniejszości narodowych, która była od samego początku jedną z najbardziej palących spraw dla nowo powstałego państwa i prowadziła do jego upadku oraz związany z tym problem zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego. Poszukiwanie paraleli między poprzednimi a aktualnymi wydarzeniami autor akcentuje jako jeden z kluczowych celów kształcenia w dziedzinie *Człowiek i społeczeństwo* [Člověk a společnost]. Analizując kilka podręczników do nauki obywatelskiej i nauk społecznych dokumentuje, do czego ich twórcy wykorzystują temat powstania Pierwszej Republiki, na wybranych przykładach demonstruje ich potencjał do realizacji interdyscyplinarnej i międzyprzedmiotowej kooperacji między dwoma dziedzinami kształcenia wspomnianego obszaru edukacyjnego.

Małgorzata Machałek: Problem wychowania obywatelskiego w polskiej szkole w okresie II Rzeczypospolitej

Osią tego artykułu jest międzywojenna dyskusja na temat formy i treści edukacji młodego polskiego pokolenia wśród zwolenników edukacji narodowej i państwowej. W środowisku Narodowych Demokratów (endecja) społeczność znaczyła tyle, co naród, dlatego powoływali się oni na ideę wspólnej krwi i pochodzenia. Dla zwolenników sanacji (piłsudczycy) ważna była jednak społeczność organizowana w formie państwa, które zwalczało różnice i spory polityczno-ideologiczne. Realizacja konkretnych koncepcji edukacyjnych, a zwłaszcza ich cele, były zatem zależne od ówczesnego rozłożenia sceny politycznej; w obydwu wyżej opisanych ideologiach zawsze preferowane było wychowanie przed wykształceniem. Autorka swą uwagę poświęca charakterystyce nowego przedmiotu szkolnego „Nauka o Polsce współczesnej”, w ramach którego w latach 1923–1931 wydanych zostało kilka podręczników. Bardziej szczegółowo zajmuje się książką „Realizacja wychowania obywatelskiego w szkole”, której autorem był nowatorski Jerzy Ostrowski. Zgodnie z opinią większości badaczy, ideałem tamtych czasów był Polak – obywatel – pracownik – bojownik w służbie swej ojczyzny, do którego młodzież w czasach II Rzeczypospolitej była wychowywana i który był kluczowym atrybutem Polaków w trudnych latach II wojny światowej.

Barbara Baarová: Obraz Pierwszej Republiki Czechosłowackiej w ówczesnych podręcznikach do geografii

Autorzy podręczników do nauki geografii z początku XX wieku i okresu Pierwszej Republiki należeli do wybitnych osobistości życia naukowego i społecznego. Byli to pedagogowie z dużym doświadczeniem zdobytym w szkołach ludowych, wydziałowych lub szkołach średnich, co znalazło swoje odbicie w jakości ich tekstów dydaktycznych. Zawierały one interesujący materiał ikonograficzny, były aktualne i dobrze opracowane pod względem dydaktycznym. Analizą podręczników wydanych w latach 1922–1957 oraz charakterystyką ich autorów została udokumentowana zmiana narracji i treści informacji o zdarzeniach prowadzących do powstania samodzielnego państwa. Opis tych wydarzeń, we wszystkich podręcznikach okresu międzywojennego, cechuje emocjonalność i patriotyzm, a pierwszy prezydent jest przedstawiany jako bohater. Podręczniki z okresu protektoratu nie wspominają o ziemiach czeskich, więc realne nauczanie odzwierciedlało odwagę konkretnego nauczyciela, żeby nie przestrzegać narzuconego programu nauczania. Autorzy pierwszego powojennego podręcznika powstaniu państwa poświęcają jedno jedyne zdanie. Imię Masaryka w podręcznikach do nauki geografii nie pojawiło się do czasu tzw. rewolucji aksamitnej. Jeżeli w podręcznikach z lat 50. znajdują się informacje o powstaniu Republiki Czechosłowackiej, wówczas zasługi dla niepodległego państwa przypisywane są WSRP. Wizerunek pierwszej Republiki Czechosłowackiej był w komunistycznych podręcznikach albo zniekształcany, albo zasadnicze informacje zostały przemilczane.

Roman Matykowski: Obraz II Rzeczypospolitej w ówczesnych podręcznikach do geografii

Praca charakteryzuje treści polskich podręczników do geografii, pracuje ze źródłami z lat 1892–1944, a to w kontekście informacji o ziemiach polskich podczas rozbiorów, o wydarzeniach z lat 1918–1920 związanych z odzyskaniem niepodległości Polski, a także stosunkach czesko-polskich w okresie międzywojennym. We wstępie autor krótko przedstawia wydarzenia historyczne z końca XIX wieku oraz stan edukacji w poszczególnych zaborach, następnie omawia wizję przyszłości Polski nakreśloną w podręcznikach do geografii wydanych przed 1922 rokiem. Koncepcje wielkości i kształtu terytorium nowo powstałego państwa wychodziły a) z aspektu historycznego, b) z zasady etnicznej, c) odzwierciedlały rzeźbę krajobrazu naturalnego. Autor konfrontuje te wizje z wizerunkiem II Rzeczypospolitej przedstawionym w podręcznikach opublikowanych po tym roku. Stwierdza, że podręczniki do geografii II Rzeczypospolitej nie ignorowały polsko-czeskiego konfliktu o Śląsk Cieszyński z lat 1918–1920. Sygnalizowały jego podział, tak samo jak dla Polski niekorzystne przyznanie Czechosłowacji całej Kolei Koszycko-Bogumińskiej. Informacje te były jednak marginalne i nie towarzyszyły im żadne szersze negatywne komentarze.

Agnieszka Chłosta-Sikorska: Projekty edukacyjne związane z odzyskaniem niepodległości przez Polskę realizowane przez szkoły

We wstępie przyczynku krótko opisane zostały wydarzenia, które po 123 latach doprowadziły do powstania niepodległej Polski, oraz jego główni protagoniści. Obchody 100-lecia niepodległości są uważane za wyraz patriotyzmu, tradycji i pamięci historycznej – stąd w 2017 roku rząd postanowił, że kolejny rok będzie Rokiem Jubileuszu 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości. Autorka wymienia najważniejsze imprezy zaplanowane na lata 2017–2021, które zainaugurował Prezydent Andrzej Duda, odsłaniając na budynku szkoły w Stróży tablicę upamiętniającą żołnierzy walczących o niepodległość. Aktem tym uroczyste rozpoczęto ogólnopolski program edukacyjny „Akademia Niepodległości” pod patronatem Instytutu Pamięi Narodowej. Poszczególne opisywane imprezy są podzielone na projekty (krajowe, regionalne i zagraniczne), konkursy (muzyczne, plastyczne, literackie i wiedzowe), imprezy charytatywne, wystawy oraz przedstawienia. Ministerstwo Edukacji Narodowej zapewniło szkołom wsparcie merytoryczne i finansowe w ramach Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA, którego celem jest wsparcie w procesie kształtowania nowoczesnego patriotyzmu ukierunkowanego na państwo jako wartość łączącą wszystkich obywateli.

Pavel Martinovský: Rocznicowe uroczystości wspomnieniowe w szkołach podstawowych i średnich

Praca zawiera różnorodny przegląd wydarzeń upamiętniających stulecie Republiki Czechosłowackiej. Nadmieniamy, że większość szkół organizowała je sama, często w ramach różnych projektów, włącznie badawczych i nierzadko łączących kilka przedmiotów. Niektóre szkoły przyjęły u siebie występy innych lub odwiedziły wystawę czy przedstawienie, inne przygotowały własne występy, wystawę lub konkurs. Wspólne rocznicowe obchody umożliwiły między innymi współpracę szkół czeskich i słowackich, konkursy między szkołami i zainspirowały do przenikania szkół do przestrzeni publicznej, jak na przykład podczas sadzenia Drzewek Republiki.